

Kultúra

KATI MARTON:

Kilenc magyar aki világgá ment és megváltoztatta a világot

Maga a téma nagyon érdekes és fontos. Egyetérthetünk Kati Martonnal abban, hogy ezeknek az életműveknek az ismerete a magyar alapműveltség része kellene hogy legyen, és sajnálatos, szégyenletes, hogy nem az (hogy mást ne mondjunk, a szövegszerkesztőben is piros vonal jelenik meg a legtöbb vezetéknév alatt – itt, pár sorral lejjebb). Külföldi barátainknak néha emlegetünk „híres magyarokat”, akik feltalálták a számítógépet, különféle Nobel-díjakat kaptak, nagy filmrendezők vagy fényképészek lettek. De hamar megáll a tudomány, és a tétova dicsekvésre (mert azt azért érezzük, hogy ez így túl szép, hogy igaz legyen) jobb esetben egy „de mi vagyunk a világ bajnokok”, vagy sajnos inkább kínos hallgatás, kényszeredett mosoly a válasz. Nagy várakozással és érdeklődéssel tekintünk hát a könyv elé.

Aztán kézbe véve hirtelen rossz érzésünk támad: túl színes borító, túl vastag, rossz minőségű papír – „puffasztott” könyv. A borítón a cím: *Kilenc magyar aki világgá ment*

és megváltoztatta a világot. Alatta fényképek: a kilenc magyar, aki világgá ment stb., azaz Teller Ede, Kertész Andor, Korda Sándor, Neumann János, Koestler Artúr, Kertész Mihály, Szilárd Leó, Wigner Jenő és Robert Capa. A „háromszorosan kitaszítottak” – ugyanis nem amerikaiak, angolok vagy franciák: mert magyarok, nem magyarok: mert zsidók, nem zsidók: mert vallástalanok, ahogy később olvasható valahol a bevezetésben. A hátlap a szerzőt mutatja be: az első jelző, hogy „népszerű”.

A könyv egy háromszögletű térben játszik fogócskát az olvasóval. A végén található negyvenoldalas jegyzet és válogatott bibliográfia igényes kutatói munkáról tanúskodik, sokszor idéz hiteles forrásokat, visszaemlékezéseket, komoly monográfusokat a szerző. A szisztematikus történelmi életrajzírás helyett narratívába rendezett kvázi-cselekményt kapunk: az egyes életrajzok szét vannak darabolva, és inkább egy-egy motívum (budapesti aranykor, menekülés, siker, bukás, öregség) köré rendeződnek, a kilenc szereplő egymáshoz erősen kapcsolódó párhuzamos történetévé válnak. A szerző is „e történet szereplői”-ről, hősök-

ről beszél. A szöveg kiváló dramaturgiai érzékre vall: fordulatos, élvezetes, letehetetlen olvasmány. De mégsem történelmi regény Kati Marton új műve. Ha az olvasó tényleg nyakon akarja csípni a szöveget, akkor azt a tanácsot adhatjuk, hogy a folyamatos helyváltoztatásnál – az a bizonyos mérgezett egér – sokkal célszerűbb a harmadik sarokba helyezkedni.

Mi is ez a harmadik sarok? Bulvárirodalom? Ponyvaregény? Mondjuk történelmi ponyvaregény. Hatásvadászat, közhelypuffogatás. Súlyos vád, tartozunk néhány megjegyzéssel. A szöveg történelemrekonstruáló tevékenysége a múlt igazi megértése helyett annak leegyszerűsítésére, sémákba rendezésére törekszik. Nem akar minket tanítani, Habermas kategóriáit kölcsönvéve nem a *kultúrán elmélkedő*, hanem a *kultúrát fogyasztó* olvasóközönség számára készült.

Folyamatok bemutatása helyett szívesebben sűríti a visszaemlékezést egy-egy nagyon lényeges, világtörténelmi jelentőségű pillanat ábrázolásába (mindjárt a szöveg elején). Kedveli a véletlen egybeeséseket. Figyelmét a legfontosabb, legnagyobb, legokosabb, legjelentősebb, legsármosabb, legszebb, legjobban fizetett emberek kötik le, vagy szereti a figyelme középpontjában állókat így ábrázolni. Szívesen gondolkodik hősökben és antihősökben (itt mindenki hős, Teller antihős). Sok-

szor használ sztereotípiákat: a fizikusok, akik „annyira el tudtak merülni egy-egy beszélgetésben, hogy a legnagyobb forgalomtól sem zavartatva magukat, átvágtak az úteseten”; a rendező: a „vakító reflektorok fényében ő az úr”; vagy a fiatal, aki nem hagyja, hogy „a történelem az útjába álljon”.

Dicséretes, helyenként megható vállalkozás Kati Martoné. Örömteli, hogy bizonyára sokan olvasták, olvassák majd e nagyszerű férfiak (apropó: mindannyian férfiak) történetét. Szép és igaz. És örülhetünk nekik!

VELKEY GYÖRGY

(Fordította Bart Dániel, Corvina Kiadó, Budapest, 2008, 312 oldal, 3500 Ft)

SÁRKÖZI MÁTYÁS:

Micsoda életek

Emigránsok Angliában

Sárközi Mátyás könyvét befejezve azon tűnődtem, vajon kinek jelenthet ez a mű hasznos, élvezetes, kapcsolódást. Kielégítő élményt nyújt-e azok számára, akiket megszólít? A fülszöveg, ami egyben a könyv nyitó mondata is, rögtön tisztázza, mire nem törekedett a szerző: „Persze, hogy írhatnánk tudományos igényű angliai magyar emigrációtörténetet, korkép-elemzésekkel, statisztikákkal, számadat-